

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЧНИЙ
КАФЕДРА ФІЗІОЛОГІЇ, ІМУНОЛОГІЇ, БІОХІМІЇ З КУРСОМ ЦЗ ТА МЕДИЦИНИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Л.О. Омелянчик

Л.О. Омелянчик
(інішали та прізвище)

» _____ 2023

Зоопсихологія та порівняльна психологія
(назва навчальної дисципліни)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки бакалавра

очної (денної) та заочної (дистанційної) форм здобуття освіти
спеціальності 091 Біологія та біохімія
освітньо-професійні програми Біологія

Укладач: Амінов Руслан Флузович, к.б.н., старший викладач кафедри фізіології, імунології та біохімії з курсом цивільного захисту та медицини

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри фізіології, імунології і
біохімії з курсом цивільного захисту та
медицини

Протокол № 1 від "23" 08 2023р.

Завідувач кафедри _____

(підпис)

О.Г. Кушч
(інішали, прізвище)

Ухвалено науково-методичною радою
факультету _____

Протокол № 1 від "1" 09 2023р.

Голова науково-методичної ради
факультету _____

(підпис)

Н.М. Притула

(інішали, прізвище)

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми

(підпис)

(інішали, прізвище)

2023 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Галузь знань, спеціальність, освітня програма Рівень вищої освіти	Нормативні показники для планування і розподілу дисципліни на змістові модулі	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна (денна) форма здобуття освіти	заочна (дистанційна) форма здобуття освіти
Галузь знань <u>09 Біологія</u>	Кількість кредитів – 4	Обов'язкова	
		Цикл професійної підготовки освітньої програми	
Спеціальність 091 Біологія та біохімія	Загальна кількість годин – 120	Семестр:	
Освітньо-професійна програма Біологія		7-й	7-й
Рівень вищої освіти: бакалаврський	*Змістових модулів – 6	Лекції	
		20 год.	6
		Лабораторні	
		20 год.	6
		Самостійна робота	
		80 год.	108
Вид підсумкового семестрового контролю: залік			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Зоопсихологія та порівняльна психологія» є надання студентам біологічного факультету розуміння щодо психологічного аналізу східного та різного між людиною та твариною, форм тваринної поведінки, психологічних передумов виникнення свідомості та інтелекту в порівняльному аспекті.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Зоопсихологія та порівняльна психологія» є розуміння понять: зоопсихологія, психіка, поведінка, психофізіологія, етологія; методів вивчення психіки людини та тварин; загальної характеристики психічної діяльності тварин і людини; мислення та поведінки тварин.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути таких результатів навчання (знання, уміння тощо) та компетентностей:

Заплановані робочою програмою результати навчання та компетентності	Методи і контрольні заходи
1. Застосовувати моделі, методи і дані фізики, хімії, екології, математики у процесі навчання та забезпечення професійної діяльності (ПРО6).	Пояснювально-ілюстративний. Тестова та контрольна робота, оцінювання усних відповідей.
3. Планувати, виконувати,	Пояснювально-ілюстративний. Тестова та

аналізувати дані і презентувати результати експериментальних досліджень в галузі біології (ПР03).	контрольна робота, оцінювання усних відповідей.
4. Демонструвати навички оцінювання непередбачуваних біологічних проблем і обдуманого вибору шляхів їх вирішення (ПР05).	Пояснювально-ілюстративний. Лабораторні роботи.
5. Розуміти роль еволюційної ідеї органічного світу (ПР17).	Пояснювально-ілюстративний. Дослідницький. Спостереження. Лабораторні роботи.
6. Демонструвати знання будови, процесів життєдіяльності та функцій живих організмів, розуміти механізми регуляції фізіологічних функцій для підтримання гомеостазу біологічних систем (ПР12).	Тестова та контрольна робота, оцінювання усних відповідей, оцінювання вирішення дослідницьких задач
11. Здатність розв'язувати проблеми в галузі біології (ІК).	Пояснювально-ілюстративний. Дослідницький. Спостереження. Лекції. Лабораторні роботи, індивідуальна робота, робота з теоретичними питаннями, розв'язання задач з генетики, самостійна робота.
12. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК03).	
13. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК04).	
14. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК07).	
15. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу (ЗК08).	
16. Здатність застосовувати знання та вміння з математики, фізики, хімії та інших суміжних наук для вирішення конкретних біологічних завдань (СК01).	
17. Здатність до критичного осмислення новітніх розробок у галузі біології і професійній діяльності (СК05).	
18. Здатність до аналізу будови, функцій, процесів життєдіяльності, онто- та філогенезу живих організмів (СК07).	
19. Здатність адекватно застосовувати фізико-хімічні методи дослідження для вивчення структурно-функціональних особливостей організмів (СК12).	

Міждисциплінарні зв'язки.

Курс Зоопсихологія та порівняльна психологія є однією з основних дисциплін, які вивчають студенти спеціалізацій «Біологія та біохімія», що вимагає системного

сприйняття матеріалу та базових знань з курсів фізіологія людини та тварин, зоологія, генетика, загальна екологія.

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Історія і методи зоопсихології.

Поняття, об'єкт, предмет зоопсихології. Поняття психіка та поведінка. Порівняльна психологія. Біхевіоризм. Фізіологія вищої нервової діяльності. Поняття психофізіологія. Етологія. Гештальтпсихологія. Генетика поведінки. Нейробіологія. Антропоморфізм. Зв'язок порівняльної психології з іншими галузями психології. Методи вивчення психіки людини та тварин.

Змістовий модуль 2. Походження та еволюція психіки.

Елементарна сенсорна психіка. Перцептивна психіка. Проблема походження свідомості.

Змістовий модуль 3. Загальна характеристика психічної діяльності тварин і людини.

Внутрішні чинники інстинктивної поведінки. Зовнішні чинники інстинктивної поведінки. Структура інстинктивної поведінки. Поняття Імпрінтинг. Навчання та його роль в розвитку психіки. Загальна характеристика основних типів навчання. Форми навчання, не пов'язані з підкріпленням. Умовно-рефлекторне уникання їжі. Наслідування. Вікарне наuczіння. Евристичне наuczіння. Навчання та пам'ять тварин у ситуаціях, що наближені до справжніх. Генетична пам'ять. Філогенетичні рівні пам'яті.

Змістовий модуль 4. Елементарне мислення тварин.

Поняття мислення та інтелект. Мислення людини та розумова діяльність тварин. Визначення поняття мислення тварин. Експерименти з вивчення мислення тварин. Соціальна свідомість. Поняття про "емпіричні закони" та елементарні логічні завдання.

Змістовий модуль 5. Розвиток психічної діяльності тварин в онтогенезі.

Розвиток психічної діяльності в пренатальному періоді. Порівняльний огляд розвитку рухової активності зародків. Пренатальний розвиток сенсорних здібностей і елементів спілкування. Розвиток психічної діяльності в ранньому постнатальному періоді. Інстинктивна поведінка в ранньому постнатальному періоді. Ранній досвід. Раннє формування спілкування. Пізнавальні аспекти ранньої постнатальної поведінки. Розвиток психічної діяльності в ювенільному (ігровому) періоді. Вдосконалення рухової активності в іграх тварин. Формування спілкування в іграх тварин. Пізнавальна функція ігрової активності тварин. Вищі форми ігрової дослідницької діяльності тварин.

Змістовий модуль 6. Поведінка тварин.

Індивідуальна поведінка. Репродуктивна та соціальна поведінка. Комунікативна поведінка. Поняття ритуалізація. Мімікрія. Агоністична поведінка. Класифікація форм поведінки, запропонована Л. В. Крушинський.

4. Структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль	Усього годин	Аудиторні (контактні) години					Самостійна робота, год		Система накопичення балів		
		Усього годин	Лекційні заняття, год		Лабораторні заняття, год		о/д ф.	з/дист ф.	Теор. зав-ня, к-ть балів	Практ. зав-ня, к-ть балів	Усього балів
			о/д ф.	з/дист ф.	о/д ф.	з/дист ф.					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	15	6	3	1	3	1	12	18	5	5	10
2	15	6	3	1	3	1	13	18	5	5	10
3	15	6	3	1	3	1	13	18	5	5	10
4	15	6	3	1	3	1	14	18	5	5	10
5	15	8	4	1	4	1	14	18	5	5	10
6	15	8	4	1	4	1	14	18	5	5	10
Усього за змістові модулі	90	40	20	6	20	6	80	108			60
Підсумковий семестровий контроль залік/екзамен	30										40
Загалом											120
											100

5. Темі лекційних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	Історія і методи зоопсихології.	3	1
2	Походження та еволюція психіки	3	1
3	Загальна характеристика психічної діяльності тварин і людини	3	1
4	Елементарне мислення тварин	3	1
5	Розвиток психічної діяльності тварин в онтогенезі	3	1
6	Поведінка тварин.	3	1
Разом		24	6

6. Темі лабораторних занять

№ змістового модуля.	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	Предмет і завдання зоопсихології порівняльної психології. Методи зоопсихології порівняльної психології	3	1
2	Типи поведінки тварин. Системи контролю поведінки тварин	3	1

3	Системи комунікації тварин. Прикладна зоопсихологія.	3	1
4	Розвиток психіки тварин в онтогенезі	3	1
5	Розвиток психіки тварин. еволюція психіки.	3	1
6	Еволюція статевої поведінки. Соціальна організація тварин. навчання тварин. Форми навчання тварин. вивчення елементів свідомості у тварин.	3	1
Разом		24	6

7. Види і зміст поточних контрольних заходів

№ змістового модуля	Вид поточного контрольного заходу	Зміст поточного контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
1	Теоретичне завдання – опитування	Питання для підготовки: 1. Поняття, об'єкт, предмет зоопсихології. 2. Поняття поведінка. 3. Поняття порівняльна психологія. 4. Поняття психофізіологія. 5. Визначення поняття етологія. 6. Гештальтпсихологія. 7. Біхевіоризм	5 балів – за відповіді на питання та роботу на парі	5
	Практичне завдання – лабораторна робота	Вимоги до виконання та оформлення: лабораторна робота має бути заprotocolьована у лабораторному журналі та здана викладачеві до встановленого планом терміну.	5 балів – за оформлення, виконання лабораторної роботи, її захист.	5
Усього за ЗМ 1 контр. заходів	2			10
2	Теоретичне завдання – опитування	Питання для підготовки: 1. Поняття психіка. 2. Психічні відображення. 3. Понятті кінези. 4. Поняття перцептивна психіка. 5. Нервова система.	5 балів – за відповіді на питання та роботу на парі	5
	Практичне завдання – лабораторна робота	Вимоги до виконання та оформлення: лабораторна робота має бути заprotocolьована у лабораторному журналі та здана викладачеві до встановленого планом терміну.	5 балів – за оформлення, виконання лабораторної роботи, її захист.	5

Усього за ЗМ 2 контр. заходів	2			10
3	Теоретичне завдання – опитування	Питання для підготовки: 1. Понятті імпрінтінг. 2. Поняття навчання. 3. Види навчання. 4. Підкріплення, його види. 5. Форми навчання. 6. Наслідування. 7. Генетична пам'ять.	5 балів – за відповіді на питання та роботу на парі	5
	Практичне завдання – лабораторна робота	Вимоги до виконання та оформлення: лабораторна робота має бути заprotocolьована у лабораторному журналі та здана викладачеві до встановленого планом терміну.	5 балів – за оформлення, виконання лабораторної роботи, її захист.	5
Усього за ЗМ 3 контр. заходів	2			10
4	Теоретичне завдання – опитування	Питання для підготовки: 1. Поняття мислення. 2. Інтелекст. 3. Функції інтелекту. 4. Поняття соціальна свідомість.	5 балів – за відповіді на питання та роботу на парі	5
	Практичне завдання – лабораторна робота	Вимоги до виконання та оформлення: лабораторна робота має бути заprotocolьована у лабораторному журналі та здана викладачеві до встановленого планом терміну.	5 балів – за оформлення, виконання лабораторної роботи, її захист.	5
Усього за ЗМ 4 контр. заходів	2			10
5	Теоретичне завдання – опитування	Питання для підготовки: 1. Поняття інстинктивні рухи. 2. Поняття дослідницька поведінка. 3. Маніпуляційні ігри з тваринами. 4. Значення турботи про потомство. 5. Формування спілкування в іграх тварин	5 балів – за відповіді на питання та роботу на парі	5
	Практичне завдання – лабораторна робота	Вимоги до виконання та оформлення: лабораторна робота має бути заprotocolьована у лабораторному журналі та здана викладачеві до встановленого планом терміну.	5 балів – за оформлення, виконання лабораторної роботи, її захист.	5

Усього за ЗМ 5 контр. заходів	2			10
6	Теоретичне завдання – опитування	Питання для підготовки: 1. Поняття поведінка. 2. Локомоція. 3. Кормова поведінка. 4. Репродуктивна поведінка. 5. Соціальна поведінка. 6. Поняття ритуалізація. 7. Поняття мімікрія.	5 балів – за відповіді на питання та роботу на парі	5
	Практичне завдання – лабораторна робота	Вимоги до виконання та оформлення: лабораторна робота має бути запротокольована у лабораторному журналі та здана викладачеві до встановленого планом терміну.	5 балів – за оформлення, виконання лабораторної роботи, її захист.	5
Усього за ЗМ 6 контр. заходів	2			10
Усього за змістові модулі контр. заходів	12			60

8. Підсумковий семестровий контроль

Форма	Види підсумкових контрольних заходів	Зміст підсумкового контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
Залік	Теоретичне завдання	Питання для підготовки: https://moodle.znu.edu.ua/mod/page/view.php?id=439336	Залік у вигляді тесту складається з 20 питань максимально по 1 балу кожне.	20
	Практичне завдання – індивідуальне завдання	Перелік тем для підготовки: https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=516165	Результати виконання студентом індивідуального завдання оцінюється за наступною шкалою: Вступ (2 бали): коротко розкрити проблему, та актуальність даної теми. Основна частина (1-14 балів):	20

			повнота розкриття питання (1-4 бали); опрацювання сучасних наукових інформаційних джерел (1-5 бали); цілісність, систематичність, логічна послідовність викладу (1-5 бали). Висновки (2 бали): уміння формулювати власне ставлення до проблеми, робити аргументовані висновки. Акуратність оформлення письмової роботи (2 бали).	
Усього за підсумковий семестровий контроль				40

9. Рекомендована література

Основна:

1. Губко О.Т. Основи зоопсихології. Навчальний посібник. Київ : «Світогляд», 2016. 190 с.
2. Ільєнко М.М., Савелюк Н.М. Зоопсихологія із елементами порівняльної психології. Київ : «Наука», 2016. 208 с.
3. Никольська А.В. Зоопсихологія і міжвидова психологія. Дніпро : ЕКСМО, 2011. 352 с.
4. Москалець В.П. Зоопсихологія і порівняльна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2014. 149 с.
5. Москалець В.П. Зоопсихологія і порівняльна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2017. 200 с.
6. Шевців М.П. Зоопсихологія з основами етології. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 242 с.
7. Доценко В.В. Зоопсихологія : навч. посіб. МВС України. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ., 2019. 240 с.

Додаткова:

1. Москалець В.П. Зоопсихологія та порівняльна психологія [текст]: підручник. Вид. 2-ге перероб., доп. / В. П. Москалець. Київ : Видавництво Ліра, 2020. 224 с.
2. Коляденко Н.В. Зоопсихологія та порівняльна психологія: підручник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 508 с.
3. Виноград О.В. Основи службової кінології : навч. посіб. Хмельницький : Меркьюріті-Поділля, 2011. 192 с.
4. Гайдук С.В. Основи дресирування, гігієни та годівлі службових собак : навч. посіб. Київ : Інтерсервіс, 2017. 176 с.

Інформаційні ресурси:

1. Вища нервова діяльність [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Вища_нервова_діяльність

2. Гальмування [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/.../Гальмування_\(нейрофізіологія\)](https://uk.wikipedia.org/.../Гальмування_(нейрофізіологія))
3. Збудження [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Збудження>
4. Макаренко С.С. Інстинктивна поведінка тварин [Електронний ресурс] / С. С. Макаренко. Режим доступу: <https://studopedia.info/4-23304.html>